

FLYTTRÄTTSRAPPORT

Danicas förslag gällande flytträtt

.....

Jag tycker att flytträtt är bra och viktigt för att förbättra pensionsspararens situation. Det är det som är, och alltid har varit, utgångspunkten för oss. Men frågan är långt ifrån okomplicerad. I den här rapporten reder vi ut begrepp och bakgrund kring dagens invecklade tjänstepensionsmarknad och presenterar våra konkreta förslag för att optimera flytträtten för den enskilda pensionsspararen.

Danica har funnits i över 150 år. I Sverige etablerades vi så sent som 1999. Att bygga ett försäkringsbolag från grunden kan verka avskräckande. Men våra tomma skrivbord var en fördel eftersom vi kunde undvika försäkringsbranschens byråkrati. Vi hade kunskap och erfarenhet att skapa det som kunderna och samarbetspartners saknat: förenkling och nytänkande.

Att utveckla en bransch är egentligen en uppgift för marknadsledaren, inte för nykomlingen. Men i Sverige har Danica utvecklat försäkringsbranschen genom att förorda enkelhet, transparens och flexibilitet.

I januari 2001 lanserade vi, som en av de första aktörerna, fri flytträtt och det innebar att kunder som inte var nöjda kunde flytta sitt pensionskapital. Detta var knappast något som övriga försäkringsbranschen applåderade. För dem var det både lönsamt och praktiskt att "låsa in" kundernas kapital ända tills det var dags att betala ut pensionen. Oavsett hur pensionskapitalet utvecklats.

Den fria flytträtten har inte bara varit positiv för våra kunder, den har även varit mycket positiv för oss. Det gamla talesättet, att det som är bra för kunderna, är bra för företaget, har nog aldrig varit mer aktuellt och det har fungerat bra för oss.

Jag vill fortsätta att vara med och utveckla försäkringsbranschen. Jag vill fortsätta att förbättra och förenkla villkoren för kundernas bästa genom att pensioner och försäkringar går från otydlighet och snårighet till tydlighet och självklarhet. Jag ser den offentliga utredningen om flytträtt som ett avgörande tillfälle för oss marknadsaktörer att vara med och bidra till en utveckling för transparens och bättre konsumentvillkor. Det stärker dessutom våra kunders förtroende för oss och vår marknad.

.....

Stockholm 2011 09 26

Claes Carlson

Innehåll

.....	
1. Inledning	4
A. Det är den enskildes kapital	4
B. Skapa verkliga förutsättningar för att optimera sitt pensionssparande	4
C. Skapa en effektivare och bättre fungerande pensionsmarknad avseende produktutveckling, rådgivning och priser	4
2. Bakgrundsbeskrivning	5
Summering av bakgrundsbeskrivningen	5
2.1 Flytträttsutredningen	5
2.2 Pensionsmarknaden	6
2.3 De olika pensionssystemen	6
2.4 Förvaltning av de olika pensionssystemen	6
2.5 Olika typer av flytträtt	7
3. Flytträttens utmaningar	8
Summering av flytträttens utmaningar	8
3.1 Branschens utmaningar	8
3.1.1 En marknad i förändring	8
3.1.2 Privat sparande och kollektiva försäkringar	9
3.1.3 Barriärer mot flytträtt	9
3.2 Pensionsspararens situation	9
3.2.1 Att förstå sin pension	9
3.2.2 Viktiga avväganden för den enskilde	9
3.2.3 Den enskildes många fribrev	10
3.3 Argument mot flytträtt	10
3.3.1 Moturvalsproblem	11
3.3.2 Cirkulationsprovision	11
3.3.3 Rådgivarens roll och ansvar	12
3.3.4 Kollektiva överskott	12
3.3.5 Retroaktiv lagstiftning	12
4. Förslag till åtgärder för att optimera flytträtten	14
Summering av förslag till åtgärder för att optimera flytträtten	14
4.1 Förutsättningar för en enkel och "bra" flytträtt	14
4.2 Det är viktigt med kvalificerad rådgivning	14
4.3 Branschen som auktoritet och kvalitetsäkrare	15
4.4 Ta bort "tekniska hinder"	15
4.5 Utveckling av tjänstepensionsmarknadens funktionssätt	15
5. Bilagor	16
Bilaga A – De olika pensionssystemen	16
Bilaga B – De olika förvaltningsformerna	18
.....	

1. Inledning

Flytträtten har varit en fråga som har diskuterats ända sedan de första avregleringarna av pensions- och försäkringsområdet i slutet av 1980-talet. Danicas kunder har haft flytträtt i drygt tio år medan större delen av branschen valt att inte introducera flytträtt. Samtidigt har ett krav på flytträtt med tiden blivit mer relevant för den enskilde spararen, särskilt i samband med förändringar av skatteregler, en väsentligt mer rörlig arbetsmarknad, globalisering och modernisering av finans- och kapitalmarknaderna.

Efter pensionsreformen, med den nya inkomst- och premiepensionen, fick pensionsspararen, till skillnad från tidigare gamla ATP-systemet, ett större ansvar för att sörja för sin egen pension.

A. Det är den enskildes kapital

Vi lever i en ny pensionsvärld, där pensionsutfallet i både det allmänna systemet och i allt väsentligt även tjänstepensions-systemet i allt högre grad vilar på den enskildes förmåga och ansvar. Det är också en av anledningarna till varför det är just individens kapital vi diskuterar. I såväl det allmänna pensions-systemets PPM-del, tjänstepensionen och det privata sparande får individen stå sitt kast, det vill säga ta konsekvenserna av sina val, frånvaro av aktivitet eller inte.

Vi anser därmed att det i grunden är individen som ska bestämma över sitt kapital, pension är inget annat än en uppskjuten lön. Samtidigt måste det finnas goda entrélösningar

”Pension är inget annat än en uppskjuten lön.”

Med ökat ansvar ökar också den enskildes behov kraftigt av att kunna arrangera sina pensioner på ett optimalt sätt för just honom eller henne och på så vis maximera nyttan. Ett livförsäkringsavtal mellan ett försäkringsföretag och en individ löper som regel under en mycket lång tid. Under denna tid sker normalt väsentliga förändringar av såväl en individs preferenser som omvärldsförutsättningar – faktorer som var för sig eller tillsammans kan ha stor betydelse för individens behov och vilja att ändra, anpassa eller flytta sitt försäkringssparande.

En individs behov av att göra förändringar i sitt försäkringssparande kan också ha sin grund i ändrade preferenser eller förutsättningar. Exempelvis kan förändringar i de privat-ekonomiska förutsättningarna leda till att individen vill ändra riskprofil i sitt sparande.

Våren 2010 tillsatte regeringen den så kallade flytträttsutredningen med fokus på stärkande av pensionsspararnas rättigheter. Med denna rapport vill Danica ge sina perspektiv på diskussionen om flytträtt. Vår förhoppning är att bidra till att flytträtten blir verklighet för det stora flertalet av försäkringsavtalen, till stort gagn för både pensionssparare och därigenom hela pensionssystemet. Vi vill också bidra med ett antal förslag som gör att såväl lagstiftaren och branschen kan forma flytträtten till ett positivt verktyg för den enskilde att maximera sin pension.

Vi vill börja med att fastslå våra tre ledande principer. Vår syn är att flytträtt är bra och viktig, men inte alltid enkel. De tre huvudprinciperna som vi vill betona är:

och ickevalsalternativ för dem som inte kan eller vill engagera sig i sitt pensionsval. Detta bör vara grundprincipen avseende möjligheten att kontrollera och flytta det uppbyggda pensionskapitalet.

B. Skapa verkliga förutsättningar för att optimera sitt pensionssparande

Utvecklingen på pensionsmarknaden har inneburit att många människor har fribrev, eget pensionssparande och pågående tjänstepensioner på olika ställen och i olika system. Många pensionsavtal kostar som regel mer än ett pensionsavtal. Detta sänker pensionerna. Det är viktigt att skapa en modell för spararna som ger dem möjlighet att på ett överskådligt och enkelt sätt maximera utfallet. En förutsättning för en sådan modell är den enskildes rätt till att flytta och samla sitt sparande, för att få en överblick och effektivitet i pensionsförvaltningen.

C. Skapa en effektivare och bättre fungerande pensionsmarknad avseende produktutveckling, rådgivning och priser

Den svenska pensionsmarknaden är krånglig och svårtillgänglig för pensionsspararen. Marknaden är idag hårt reglerad och består av aktörer som baserar sina erbjudanden på att marknaden är svår att överblicka. Flytträtten fyller här en viktig funktion även om den inte utnyttjas. Bara det faktum att pensions- och försäkringsbolagen riskerar att tappa sina kunder, kan bidra till att förbättra service, produkter och priser.

Det är viktigt att flytträtten förenklas och att det skapas förutsättningar för nya lösningar som även kan inkludera

gamla pensionsförsäkringar. Här ser vi en rad intressanta möjligheter som en flytträtt kan bidra med; sammanslagning av gamla fribrev, nya utbetalningsmodeller, ålders- och livsstilsanpassat sparande genom olika riskallokeringsmodeller för att nämna några. Gemensamt för dessa möjligheter är att alla syftar till att sänka kostnaderna och därmed förbättra utfallet av den enskildes samlade pensionskapital. Principen att "en modell passar alla" har spelat ut sin roll.

En modell passar heller inte en och samme pensionssparare genom hela livet. Vägval som karriär, boende och aktivt engagemang i sitt sparande förändras över åren. Det ställer ännu större krav på ett flexibelt pensionssystem för vilket våra tre grundprinciper bara är början.

Det är dock viktigt att markera att vi är för en fri flytträtt som är frivillig, och inte en obligatorisk flytträtt.

2. Bakgrundsbeskrivning

Summering av bakgrundsbeskrivningen

- *Regeringen har tillsatt en statlig utredning som bland annat har till uppgift att lämna förslag på lagstiftning för flytträtt och som kommer att presentera för- och nackdelar med en sådan lagstiftning.*
- *Pensionssystemet består av den allmänna pensionen, tjänstepensionen och det privata pensionssparandet. Enligt finansdepartementet uppgår pensionskapitalet till 75 procent av Sveriges samlade produktion under ett år, eller 2 458 miljarder kronor.*
- *Det är inte avgörande eller önskvärt att här göra en komplett beskrivning av tjänstepensionsmarknaden, men det är viktigt att belysa det faktum att marknaden är oerhört komplicerad och svår att överblicka.*
- *Hur pensionskapitalet förvaltas är centralt för avkastningen och möjligheten för den enskilde att samla sitt sparade kapital på ett ställe bidrar till ett mer aktivt förvaltande.*
- *Det finns redan många olika typer av flytträtt, och den allmänna trenden är att vidga flytträtten. Diskussionen är framförallt inriktad på gamla pensionsavtal.*

För att verkligen kunna visa på möjligheterna med flytträtt, måste vi först beskriva nuläget och hur marknaden är uppbyggd. Bara med förståelsen om vilken komplex marknad pensionsmarknaden är kan man till fullo förstå vikten av flytträtt för konsumentens bästa.

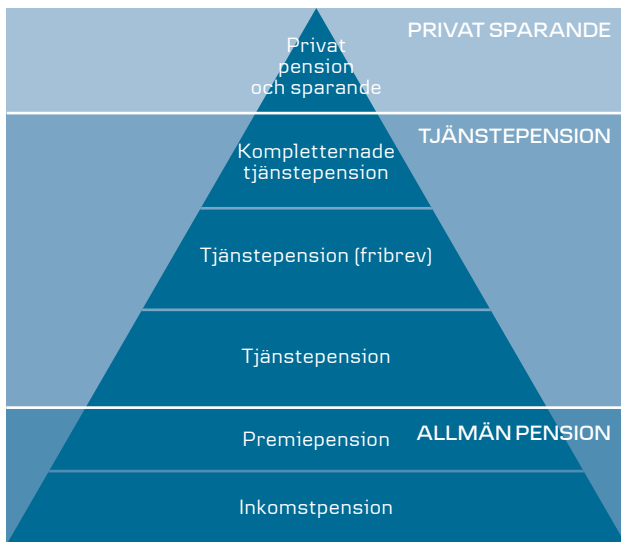
2.1 Flytträttsutredningen

Den 29 april 2010 tillsatte regeringen den så kallade flytträttsutredningen (Utredningen om vissa livförsäkringsfrågor (Fi 2010:03)) som förväntas lämna sitt slutbetänkande i slutet av mars 2012. Utredningen är det huvudsakliga skälet till att vi skrivit denna rapport.

En särskild utredare har i uppdrag att analysera flytträtt av försäkringssparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen. De övergripande frågorna som utreds är:

- kartläggning av i vilken utsträckning det för närvarande är möjligt att flytta försäkringssparande och de villkor som gäller för en sådan flytt.

- lämna förslag till lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande avseende avtal som har tecknats före den 1 juli 2007 och redovisa de för- och nackdelar som förslaget innebär.
- överväga om nya regler om flytträtt motiverar ändrade krav på information från livförsäkringsföretagen.
- analysera gällande regler om konsolideringsfond och föreslå hur överskottshanteringen i livförsäkringsföretag som drivs enligt ömsesidiga principer bör regleras i framtiden.
- föreslå hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och överväga om de åtgärder som föreslås kan bedömas tillräckliga för att det inte ska anses vara motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag.
- överväga vilka förändringar som bör göras för att skapa tydlighet i reglerna om ombildning till vinstutdelande verksamhet och som ökar försäkringstagarnas möjlighet att utöva inflytande över ombildningen.

2.2 Pensionsmarknaden

Det svenska pensionssystemet beskrivs ofta som en pyramid, där basen är den allmänna pensionen i form av inkomst- och premiepensionen, en betydande del utgör tjänstepension och på toppen kommer det privata pensionssparandet. Förenklat kan man säga att de som är födda 1937 eller tidigare till stor del har en förmånsbestämd pension, de som är födda mellan 1937–1953 har en blandning av förmåns- och premiebestämd pension och de som är yngre till största delen har premiebestämda pensioner.

Storleken på pensionsmarknaden är svår att definiera. Pensionsmyndigheten anger för 2009, att premieinbetalningarna till den allmänna pensionen var 234 miljarder kronor 2009 och 119 miljarder kronor till tjänstepensioner. Det förvaltade kapitalet var 1 171 miljarder kronor i det allmänna systemet och 1 403 miljarder kronor i tjänstepensionssystemen.

Finansdepartementet uppskattar det totala pensionskapitalet vid ingången till 2011 till 2 458 miljarder kronor, varav tjänstepensioner utgör 1 966 miljarder, det vill säga cirka 80 procent av det totala samlade pensionskapitalet. Därmed blir det naturligt att fokusera denna rapport på det pensionskapitalet. Under 2010 var Sveriges BNP ungefär 3 306 miljarder kronor, så utifrån bedömningarna ovan kan man konstatera att pensionskapitalet uppgår till 75 procent av ett års samlad produktion i Sverige.

Det är viktigt att se sambandet mellan hur pensionsmarknaden är organiserad och hur den faktiskt fungerar.

2.3 De olika pensionssystemen

Vi har försökt att göra en utförlig men ändå översiktlig beskrivning av de olika pensionssystemen. En fullständig beskrivning skulle bli oöverblickbar och ännu tydligare belysa det faktum att vi har ett oerhört komplicerat och fragmenterat system, framförallt avseende tjänstepensionsmarknaden. Denna utveckling har eskalerat de senaste åren i takt med att de flesta pensionsavtalsområden har gått över till ett premie-

eller avgiftsbaserat pensionssystem, samtidigt som rörligheten på arbetsmarknaden har ökat väsentligt. Detta leder till att man över ett yrkesliv kan hamna i en situation där man har pensionskapital i många olika små poster. Att förstå de olika systemen och hålla koll på sina olika pensionsdelar blir en allt viktigare och krävande aktivitet för den enskilde.

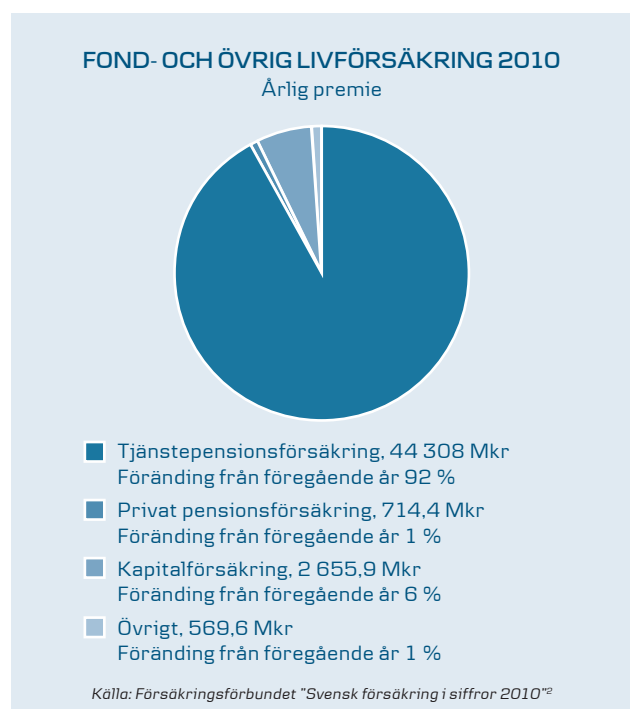
Även om vissa gemensamma nämnare har etablerats mellan de olika tjänstepensionsavtalen, så finns det väsentliga skillnader såsom tidpunkt för inträde, investerings- och valmöjligheter, samordning med mera.

I bilden nedan synliggörs en indelning för de olika pensionssystemen, se Bilaga A för en utförligare genomgång.

2.4 Förvaltning av de olika pensionssystemen

Förvaltningen av pensionskapitalet är central. I de premiebaserade pensionsavtalen är det den avgörande faktorn för hur stor pensionen blir i slutändan. Det är utformningen av investeringsmöjligheterna och hur dessa presenteras som avgör vilken allokering och risknivå som är möjlig för den enskilde och vad hon eller han slutligen väljer. Förvaltningen kan ske i olika former, där huvudspåren handlar om traditionell pensionsförsäkring eller fondförsäkring i olika varianter. De olika tjänstepensionssystemen har valt att på olika sätt styra och begränsa förvaltningsformer. Genom detta har man på olika sätt begränsat och styrt inriktningen på vilken risk och avkastning som ska vara möjlig.

Nivån beror på vilket försäkringsbolag som administrerar pensionsförsäkringarna och på vilket sätt kapitalförvaltningen är organiserad. I en traditionell försäkring förvaltas medlen på samma sätt för alla i försäkringskollektivet, medan det i en fondförsäkring är den enskildes val av olika fonder som styr.

Effekterna av de senaste tio årens gradvisa övergång till mer avgifts- och premiebaserade pensionssystem, blir att det är avgörande att den enskilde kan ta med sig intjänade och uppsparade pensionskapital i samband med att man byter anställning eller avtalsområde. Detta för att man hela tiden ska kunna ha en total översikt samt att de åtgärder som är nödvändiga kan ske med hänsyn till hela pensionskapitalet. Det blir dessutom enklare och mer relevant för individen om kapitalet är samlat på ett enda eller i alla fall ett fåtal ställen. Situationen måste vara överblickbar och stärka incitamenten att engagera sig. Trots att det har tillkommit flera nya tekniker och plattformar för att lättare informera och kommunicera pensionsspararens situation, så har praktisk erfarenhet från flera system och aktuell forskning³ visat att den enskilde väljer att inte engagera sig om systemet är för fragmenterat och ogenomträngligt, eller där åtgärder inte kan utföras enkelt.

Det är direkt avgörande för utfallet av ett pensionssparande⁴ hur allokeringen mellan aktier, räntor och andra tillgångsslag bestäms och justeras över tiden. Detta bestäms genom strukturen på de traditionella pensionsförsäkringarna, valda fonder och bestämda entréfonder. I Bilaga B återfinns en kort beskrivning av de olika förvaltningssystemen vi har i Sverige samt varje förvaltningssystemets förhållande till flytträtt.

2.5 Olika typer av flytträtt

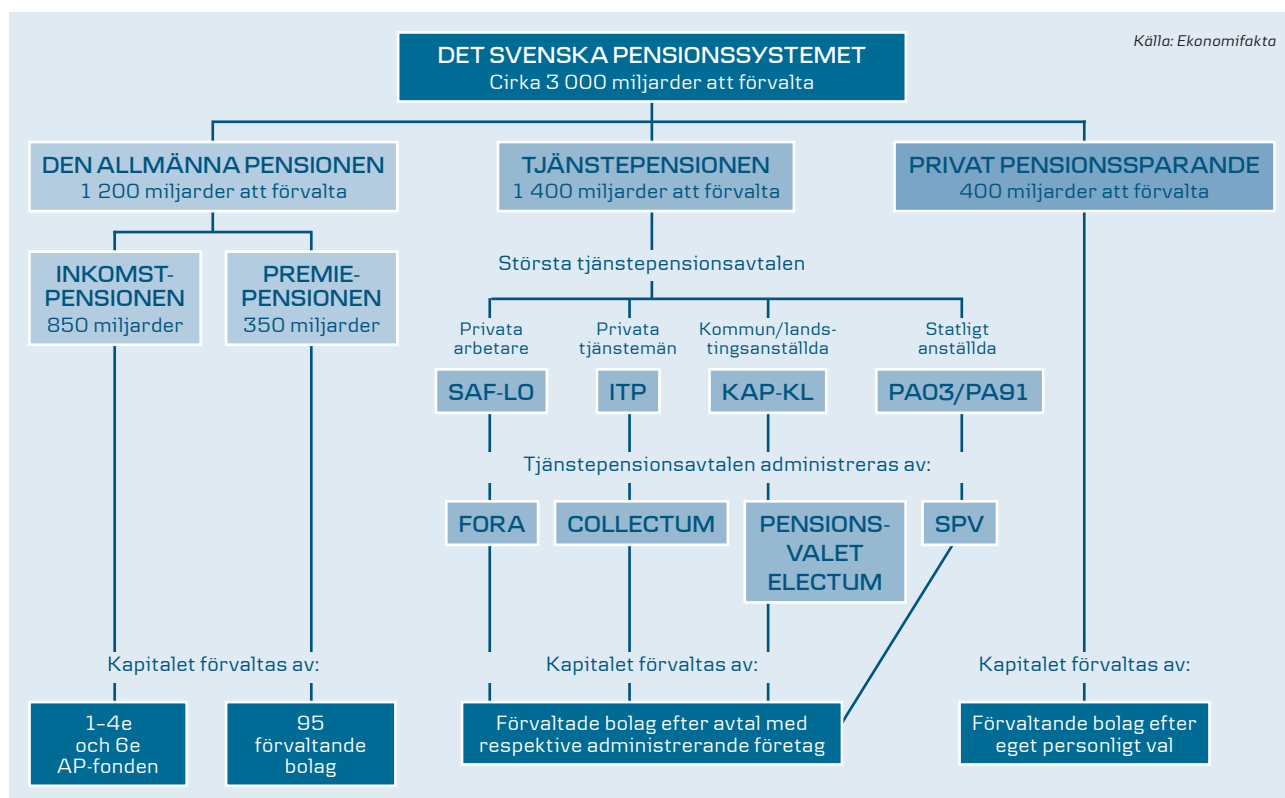
Flytträtten är redan en naturlig del av många olika försäkrings- och pensionssystem och den efterfrågas av konsumenterna. Egentligen finns inga tekniska hinder till ett införande och de flesta nya system inkluderar flytträtt.

För att en flytt av pensionskapitalet i den premiebaserade tjänstepensionen ska kunna genomföras måste antingen det försäkringsbolaget där den valbara delen av tjänstepensionen är placerad ge tillåtelse till flytt eller så måste det vara inskrivet i det kollektivavtal som man berörs av.

Flytträtten gör det möjligt att flytta det aktuella pensionskapitalet i en traditionell försäkring till ett annat försäkringsbolag som är valbart inom kollektivavtalsområdet, flytträtten gör det också möjligt att flytta det totala fondandelsvärdet i en fondförsäkring.

Vid en traditionellt förvaltd försäkring i ett ömsesidigt bolag kan pensionskapitalet justeras i samband med flytten. Bolaget kan sänka det pensionskapital som får flyttas om bolagets kollektiva konsolidering är lägre än det konsolideringsintervall som bolaget har.

Om flytt av pensionskapital sker till en traditionellt förvaltd försäkring finns det skillnader i hur det mottagande bolaget hanterar detta kapital. Vissa försäkringsbolag fördelar pengarna mellan garanterat kapital och återbäringsdel på samma sätt som de var fördelade i det tidigare bolaget, medan andra bolag garanterar mellan 70 och 100 procent av kapitalet oavsett fördelningen i det avgivande bolaget. De olika flytträtterna skiljer sig åt, beroende om det är en flytt av traditionell försäkring till traditionell försäkring respektive fondförsäkring till traditionell försäkring. Det finns även skillnader om flytten sker inom bolagssfären respektive mellan bolag som saknar ägarsamband.

³SNS Framtidens tjänstepensioner

⁴Här avses premie- och avgiftsbestämt sparande och privatsparande.

3. Flytträttens utmaningar

Summering av flytträttens utmaningar

- Pensionsmarknaden förändras i grunden och förändringar i omvärlden ställer större krav på kunskap, insikt och information både hos den enskilde och i företagen.
 - Tjänstepensionssystemet består av många olika avtal med olika utformning som mer eller mindre befinner sig i övergångsfaser, det gör att marknaden är svår att överblicka.
 - Marknadens utveckling innebär att den enskilde bättre måste förstå sin egen pensions-situation, samtidigt som ett rörligare arbetsliv innebär att det är flera olika system för henne eller honom att sätta sig in i.
 - Den enskilde måste kunna göra viktiga avvägningar för att optimera risk och allokering. Avvägningarna är individuella och kräver ofta rådgivning.
 - Genom mer rörliga arbetsliv hamnar fler försäkringsavtal i fribrev som ägs av den gamla arbetsgivaren, dessa fribrev "äts upp" av fasta avgifter.
 - Maturvalsproblem kan uppstå på en pensionsmarknad med ett kollektivt risktagande om informationen är asymmetrisk och en eller flera aktörer agerar i eget intresse trots kollektivets gemensamma insats.
 - Provisioner innebär en risk att försäkringssäljare/anknutna ombud kan komma att rådge pensionsspararen att flytta till det egna företagets produkter, även om det innebär att den enskilde efter flytten får en sämre lösning.
 - I svensk rätt finns inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena, trots det är försiktighet påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan.
-

Vi anser att flytträtten kan och bör införas för att pensions-spararen ska få ökad kontroll över sitt pensionskapital. För att nå fram till de praktiska lösningarna måste vi först belysa de utmaningar som flytträtten står inför. Utmaningarna som här analyseras har vi delat upp i de som branschen står inför, de som faller på den enskilde pensionskonsumenten och slutligen de utmaningar och den kritik som bör belysas vid en förändring av flytträtten.

3.1 Branschens utmaningar

Pensionsbranschen befinner sig i en stor förändringsprocess och man kan inte betrakta flytträttsfrågan isolerat från den processen. Vi analyserar den därför här, i ljuset av en förändrad omvärld och marknad. Under hela 2000-talet har kraven på marknadsvärderade pensionsåtaganden, riskbaserade solvensregler och effekterna av en serie finanskriser medfört en gradvis överflyttning av ansvaret för pensionernas resultat till pensionsspararen själv, framförallt genom den stegvisa övergången som skett och fortfarande pågår från garanterade och förmånsbaserade pensioner. Allt färre vet vilken slutlig pension de kan räkna med. Samtidigt ställer de finansiella marknaderna ännu större krav på djup kunskap, insikt och relevant information. Utvecklingen kommer att fortsätta och förändra branschen i grunden, vilket i sin tur ställer ytterligare krav på branschen att vara mer proaktiv och bättre möta spararens krav på och behov av information, flexibilitet och nya lösningar.

3.1.1 En marknad i förändring

Det svenska tjänstepensionssystemet beskrivs av många externa bedömare⁵ som komplicerat med stor variation på utformningar. Dessutom har eller befinner sig de flesta pensions-system i övergångsfaser, där det finns gamla system som fortfarande är väsentliga och nya som är oprövade och vars utfall vi inte har sett. I många pensionssystem finns olika övergångs- och specialregler.

Sedan slutet av 1980-talet, har det skett en gradvis avregle-ring och förändring av pensionssparandets roll hos den enskilde individen. Pensionsreformen inom det allmänna systemet, skapade ett nytt system med inkomstpensionen och premie-pensionen i vilken man väljer fonder. Den reducerade avdrags-rätten har gjort pensionären mer beroende av tjänstepen-sionen. Det har blivit allt svårare att kompensera för ett bristfälligt pensionskydd genom eget sparande.

Under samma period upptäckte dåvarande SAF att försäkrings-givaren som förvaldade ITP-planen⁶ med monopol hade arbetat upp stora överskott till vilka äganderätten inte var klarlagd. SAF ansåg att utvecklingen var bekymmersam och förhandlade fram avtalet om alternativ ITP, en i huvudsak premiebestämd ordning för anställda med pensionsmedförande lön som uppgick till minst 10 basbelopp (så kallad tiotaggarlösning). Dessa utgjorde enligt uppgift 10 procent av numerären anställda men svarade för 40 procent av premierna till ITP.

⁵Exempelvis Fidelity och SNS

⁶ITP = Avtalspension för privatanställda tjänstemän

Vid samma tidpunkt introducerade lagstiftaren fondförsäkring och den första mäklarlagstiftningen. Alternativ ITP blev marknadsgeneratoren för mäklarkanalen och produktformen fondförsäkring, ett alternativ till traditionell livförsäkring, med gav placeringsberättigad rätt att bestämma den finansiella risknivån på sitt sparande. Försäkringsmäklarna och fondförsäkringsprodukten blev de första omvandlarna av svensk försäkringsmarknad.

Under 2000-talet har sedan utvecklingen medfört en strävan efter skalfördelar genom ett ökat inslag av centrala upphandlingar via arbetsmarknadens parter genom så kallade valcentraler. Ett antal försäkringsförmedlare har också drivit på branschens förändring genom så kallade gruppupphandlingar, som genom en storskalig hantering, lyckats vara pådrivande avseende priser, administrativa krav och produktutformning.

3.1.2 Privat sparande och kollektiva försäkringar

I en rapport från Finansinspektionen⁷ reflekterar inspektionen över gränsdragningen mellan avtalspension och privat sparande via arbetsgivaren. När den enskilde spararen väljer att spara mer inom ramen för en kollektivavtalad försäkring skyddas denne inte längre på samma sätt av försäkringsavtalslagen (FAL (2005:104)). FAL är delvis en konsumentskyddslag som ska ge skydd åt pensionstagare, men kollektivavtalad försäkring kan avtala bort väsentliga delar av FAL, som till exempel information till pensionstagaren. Finansinspektionen kommer att utreda om privat pensionssparande blandat med kollektivt sparande är förenligt med god försäkringsstandard.

Något viktigt att ta med sig är ansvaret för många personers privata sparande. Pension är ett löneavstående för den enskilde och denna koppling blir extra tydlig med premie- och avgiftsbaserade system. Genom den allt mer begränsade avdragsrätten för privat pensionssparande, har tjänstepensionen blivit den främsta vägen för många att spara till sin pension. Då tjänstepensionen står utan skydd från konsumentskyddslagen, hamnar ansvaret på arbetsmarknadens parter som också ansvarar för det kollektivavtalsreglerade pensionssparandet

3.1.3 Barriärer mot flytträtt

Under de senaste åren har lagstiftningen föreskrivit obligatorisk flytträtt avseende nya försäkringsavtal, och en del upphandlingar har ställt flytträtt som ett krav. Men även om flytträtten i dessa fall är möjlig, finns det fortfarande ett antal barriärer kvar. Det finns försäkringsbolag som väljer att genom byråkrati och en utdragen process försvåra pensionsflytt. Dessutom är det få aktörer som anpassat sin process för att göra en flytt till en enklare åtgärd för pensionsspararen.

3.2 Pensionsspararens situation

Enligt beräkningar⁸ kan en 25-årig tjänsteman med en lön på 25 000 kronor i månaden räkna med att ha sparat ihop 2,2 miljoner kronor i tjänstepension den dagen han eller hon pensioneras. För den som har en starkare löneutveckling kommer tjänstepensionen att ge ett betydligt högre pensionskapital.

För den enskilde innebär den förändrade pensionsmarknaden

ett ökat krav på att man själv sätter sig in i sin specifika situation eller skaffar sig den kunskapen genom extern rådgivning och stöd. Pensionsmarknadens stora samling, ibland motstridiga, regler har bidragit till att många enskilda sparare tappat intresset för sitt eget sparande eller valt att aldrig sätta sig in i systemen och hur effekterna på deras egen nivå blir. De sparare som satt sig in i systemen har haft svårt att veta vad som är viktigast och det har varit oklart hur enskilda val lett till förbättringar för den enskildes slutliga pension.

3.2.1 Att förstå sin pension

Det har under de senaste åren kommit flera rapporter⁹ som pekar på att pensionsituationen har blivit mer komplicerad och svårare att överblicka. Situationen beror dels på olika regler och förutsättningar som har fragmenterat pensionsmarknaden, men också på att vi har ett mer rörligt arbetsliv. Människor har flera olika arbetsgivare och tillhör därmed olika pensionslösningar beroende på arbetsgivare, avtalsområde och andra faktorer.

Övergången till avgifts- och premiebestämda system innebär, som vi tidigare har belyst, att den enskilde i praktiken ensam bär hela risken och ansvaret för den slutliga pensionens nivå. Till detta tillförs, det som egentligen blir den helt avgörande uppgiften, att optimera strukturen och den finansiella risknivån på det totala pensionskapitalet.

Att optimera risknivå är i sig en uppgift som är komplicerad redan för professionella investerare, trots att de kan anses ha tillgång till relevant information, kunskap och erfarenhet. Att lyckas, det vill säga att minimera avgifter, maximera avkastningen och välja lämplig och acceptabel risknivå kräver att pensionsspararen i grunden har full tillgång till att disponera och omplacera mellan de olika pensionsförsäkringslösningarna, samt att den enskilde förstår vad det är som han eller hon gör.

Detta är för de allra flesta privatpersoner en övermäktig uppgift. Vår uppfattning är att detta i ökande omfattning kommer att bli bankers och den självständiga och oberoende rådgivningsbranschens viktigaste uppgift, att hjälpa de enskilda individerna med att få ihop pensionen till en helhet. För att kunna göra detta, krävs att dessa rådgivningsföretag och verksamma personer har rätt resurser, kompetens och verktyg för att ta sig an den rollen. Samtidigt är det viktigt att lagstiftningen gör det möjligt för pensionsspararen och dess rådgivare att på ett enkelt och effektivt sätt genomföra de åtgärder som man har kommit överens om. Detta kräver att relevant information är tillgänglig och att systemen kalibrerats att medge en effektiv hantering av kundönskemålen. I dagsläget kan en person som under sitt yrkesverksamma liv har fem olika arbetsgivare och kanske två olika privata pensioner, förvänta sig pensionsutbetalningar från åtta till tio olika källor.

3.2.2 Viktiga avväganden för den enskilde

Möjligheten till flytträtten av pensionskapital är betydelsefull för den enskilde då det är ett avgörande verktyg för utformningen av varje pensionssparande. Flytträtten ger den enskilde möjligheten att:

⁷Pensionsmarknad i förändring, ITP-upphandlingen, Finansinspektionen Rapport 2008:17

⁸Collectums beräkningar

⁹SNS Tjänstepensionsrapport, Sjunde AP-Fondens undersökning, S&P:s undersökning med flera

- Att optimera allokeringen och välja "rätt" risknivå utifrån ett helhetsperspektiv
- Att säkerställa diversifiering och undvika överlappningar mellan olika pensionslösningar
- Att uppnå rätt pris och undvika onödiga eller höga kostnader

Optimeringen av risk och allokering är en central prioritering som förutsätter att man kan ta hänsyn till alla frågor som påverkar den finansiella situationen för en person. I en perfekt värld ska detta i teorin inte enbart omfatta pensionskapitalet. Innefattas skulle också det som beskrivs som humankapitalet, det vill säga vilken är den enskildes framtida förväntade inkomst, baserat på områden som utbildningsnivå, bransch och löneprofil, men tillika bostadssituation, familj och konsumtionsmönster.

Om vi i denna rapport enbart fokuserar på de finansiella tillgångarna, så är det lätt att förstå hur avgörande det är att undvika system som har inlåsnings-, otydlighet och höga kostnader. Det är viktigt att man som enskild har möjlighet att verkställa den allokering- och risknivå man önskar, att man kan utveckla en väldiversifierad portfölj och dessutom kontrollera kostnaderna. System och lagstiftning måste utformas så att ett sådant beteende underlättas.

Ovanstående är grundläggande huvudskäl för en bred och allomfattande retroaktiv flytträtt. Att möjliggöra för den som pensionssparar att göra rätt. Utmaningen är att det för väldigt många är svårt att fatta välinformerade och välgrundade beslut om vilka åtgärder som är nödvändiga och positiva för den långsiktiga pensionsportföljen. Tillgången till en kvalificerad och tillgänglig rådgivning hos banker, försäkringsbolag och oberoende aktörer är därför avgörande.

Utän att gå in på de enskilda pensionssystemen (utförligt beskrivna i bilaga A), kan vi konstatera att alla områden har olika regler för när pensionsinbetalningarna påbörjas, hur stor del av lönesumman som är pensionsgrundande, olika regler för tak och gränser för inbetalningar, skillnader avseende garantier, olika regler när det gäller tidpunkt för pensionsutbetalningarna och slutligen en stor variation vad det gäller villkor och förutsättningar för att flytta pensionskapitalet. Till detta ska läggas de särskilda reglerna för det allmänna pensionssystemet. Alla dessa regler påverkar de viktiga avvägningarna som samtliga pensionssparare måste göra.

3.2.3 Den enskildes många fribrev

Genom att enskilda personer bytt arbete och/eller arbetsgivare bytt pensionsleverantör eller ett landsting eller en kommun ändrat huvudman för sin verksamhet, har de individerna i en snabbt ökande omfattning samlat på sig så kallade fribrev. Fribrev innebär att premiebetalningen till försäkringen är avslutad. De inbetalda premierna finns kvar och betalas ut vid pensionen men försäkringskyddet, som exempelvis efterlevnadsskydd, skrivs ner i förhållande till aktuellt pensionskapital. Fribrev kan i värsta fall finnas för upp emot åtta till tio olika försäkringsavtal, med olika villkor, avgifter etcetera. Många av dessa fribrev belastas dessutom löpande av fasta avgifter som inte är kopplade till försäkringskapitalets storlek, vilket medför att de relativt små fribreven

gradvis eroderas på sitt pensionskapital, då avkastningen inte räcker till för att kompensera för de fasta avgifterna.

Ett hinder för att åtgärda detta inom redan nu gällande flytträtt är det faktum att äganderätten (som inte har någon betydelse avseende tryggande och i skattehänseende) ligger hos den gamla arbetsgivaren. Äganderätten är det som avgör vem som förfogar över en pensionsförsäkring, det vill säga vem som kan göra ändringar, överlåtelser, återköpa eller flytta ett försäkringsavtal. FAL ger viss förfoganderätt åt den försäkrade i en arbetsgivarägd tjänstepension.¹⁰

Det finns flera exempel på hur detta problem har eskalerat de senaste åren och det kommer med nuvarande system bli ett växande problem. Det kan och kommer att ta sig i uttryck på olika sätt. För att åskådliggöra frågan, har vi tagit fram tre exempel:

A. En anställd person på ett närsjukhus, har de senaste sju åren haft tre tillfällen då man har bytt huvudman och därmed omfattats av tre helt olika avtalsområden, och därmed tre helt olika pensionsavtal som inte kommunicerar mellan varandra. Utan att ens byta arbetsplats, anställning eller arbetsbeskrivning, har personen i fråga tre olika pensionslösningar. Till detta kommer eventuella framtida inbetalningar och eventuella byten av anställning. Dessa olika pensionsförsäkringar kan inte flyttas ihop eller samordnas i dagens avtalsutformning. Inte heller medger skatterätten att de slås samman till ett försäkringsavtal.

B. En person som tidigare varit anställd privat tjänsteman med kollektivavtal och en så kallad tiotaggarlösning¹¹ och som senare bytt anställningar ett par gånger har under sitt arbetsliv samlat på sig fribrev på upp mot sex till sju olika ställen. Dessa fribrev återfinns inom och utanför kollektivavtalet. Skilda flyttregler inom och utom kollektivavtalet gör att avtalen inte kan slås samman.

C. En nyutexaminerad ekonomistudent kan sannolikt börja sitt yrkesliv med att jobba extra inom minst ett LO-yrke under ungdomsåren. Låt oss anta att hon under några år arbetat extra inom äldreomsorgen. Då har kommunen, som arbetsgivare, satt av pengar inom ramen för det kommunala pensionsavtalet KAP-KL. Kanske har vår student också gjort något år inom industrin och även fått pensionsavsättningar inom det pensionsavtal som heter SAF-LO. Under de kommande 35 åren är det sannolikt att vår ekonom hinner arbeta inom någon form av statlig förvaltning (där pensionsavtalet heter PA 03) och inom privat sektor (och då omfattas av ITP 1-avtalet). Summan av denna mycket troliga och realistiska karriärutveckling är att vår student samlat på sig flera fribrev som inte kan samordnas med varandra eftersom de tillhör olika tjänstepensionssystem; olika kollektivavtal som tillämpar olika regler.

3.3 Argument mot flytträtt

I tidigare utredningar om flytträtt har ett antal resonemang mot att införa en obligatorisk flytträtt presenterats.¹² Nedan redogörs översiktligt för några av argumenten som lagts fram mot flytträtt samt vilket betraktelsesätt lagstiftaren kan antas

¹⁰FAL 1 kap 5 § "När en arbetsgivare tecknar en individuell personförsäkring till förmån för en anställd på dennes liv eller hälsa, anses den anställda som försäkringstagare vid tillämpning av bestämmelserna i 10 kap om information (...) vid tillämpning av 14 och 15 kap samt i fråga om rätten till försäkringsersättning i övrigt"

¹¹Se Bilaga B, avsnitt B1

¹²Se bl.a. Promemorior om flytträtt för pensionssparande, Finansdepartementet, december 2005 och prop. 2006/07:26

ha gentemot de olika argumenten. Dessa argument utmanar förespråkare av flytträtt och det är också därför som vi väljer att lyfta och delvis bemöta dem med motargument.

3.3.1 Moturvalsproblem

Den ekonomiska teorin bakom försäkring bygger på att många personer som riskerar att drabbas av samma typ av risk poolar sina risker. Den riskspridning som kollektivet uppnår innebär att varje försäkringstagare, med en begränsad ekonomisk insats, kan skydda sig mot ett eventuellt negativt utfall av en risk. En förutsättning för att uppnå en god riskspridning är att tillräckligt många personer väljer att delta i denna kollektiva lösning samt att försäkringstagare inte kan lämna bördor på andra genom att träda ur försäkringslösningen. Detta är det principiella skälet till den pensionsmarknad vi har haft i Sverige genom framförallt de ömsesidiga och traditionella livbolagen.

Vid ömsesidig pensionsförsäkring tillkommer också ett moment av osäkerhet med perioder av subvention. Gamla sparares överskott används för att garantera nya sparares försäkringsbelopp. Arbitrage kan uppkomma om försäkringstagare som fått men inte lämnat subvention ges rätt att ta sitt kapital med till en annan försäkringsgivare. Just orättvisan på individnivå – som den enskilde inte kan påverka eller på förhand beräkna huruvida han eller hon tjänar eller förlorar på systemet – kan vara en av anledningarna till att den enskilde som kund vill teckna ömsesidig pensionsförsäkring. Flytträtten kan skapa ett moturval så att framförallt större försäkringstagare med starkare förhandlingskraft kan beräkna sin egen vinst eller förlust i systemet och kräva bättre villkor än kollektivet för att vara kvar eller välja att lämna kollektivet när det är dags att bidra till systemets subventioner.

Den här typen av problem är ofta resultatet av asymmetrisk information, det vill säga att en försäkringstagare har eller kan skaffa mer information än övriga försäkringstagare om de förutsättningar som styr produktekonomin, villkoren i och premiesättningen av avtalet.

Moturvalsproblematiken är i högsta grad väsentlig när det gäller rena försäkringsmoment som till exempel liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkringar om alla "friska" försäkringstagare väljer att flytta. I denna rapport fokuserar vi endast på rena pensionssparanden.

Utökade möjligheter till flytt kan också innebära ett moturvalsproblem för försäkringsföretag som har såväl äldre bestånd med höga garantiräntor som yngre bestånd med lägre garantinivåer. I avsaknad av flytträtt kan höga utlovade garantiräntor subventioneras av försäkringstagare med lägre sådana. Flytträtt skulle kunna innebära att försäkringstagare med lägre garantiräntor väljer att flytta. På sikt skulle en sådan utveckling innebära att vissa försäkringsföretag får stora kollektiv med höga garantiräntor och att dessa får svårt att uppfylla sina åtaganden på grund av att överskottsmedlen är otillräckliga för att företaget ska kunna placera på ett sätt som möjliggör en högre avkastning.

Det finns egentligen inget som hindrar försäkringsbolagen från att kompensera sig för moturvalsproblematiken och skydda kvarvarande sparare. Den här typen av potentiella moturvalsproblem hanteras dessutom genom att det avgivande försäkringsföretaget ges möjlighet att vid beräkning av flyttvärdet ta hänsyn till företagets ekonomiska situation och det kvarvarande försäkringstagarkollektivets intressen. Det är dock ofrånkomligt att flyttavgifterna måste vara schabloniserade och inte faktiska, stora aktörer kan därigenom anlita sakkunnig för att undersöka om det finns arbitrage att tjäna på en flytt. Det är också antagligt att andelen konsolideringsfondmedel kommer att minska i tradlivbolagen. Ett konkurrensmedel på flyttmarknaden torde vara att erbjuda högre garanterade förmåner, något som minskar överskotten på systemnivå.

3.3.2 Cirkulationsprovision

Försäkringsföretag har med nuvarande lagstiftning möjlighet att betala ut ersättning till olika aktörer för deras förmedling eller försäljning och skötsel av försäkringar. Mottagare av ersättning kan vara såväl enskilda försäkringsförmedlare som banker och ombud av olika slag. Ersättning kan betalas ut i form av provisioner av engångskaraktär eller olika former av löpande ersättning, så kallad beståndsersättning. Andra former av ersättning är centrala marknadsföringsbidrag och så kallade kick-backs, vilket består i att förmedlaren får del av de intäkter/vinstmarginaler som tas ut för att förvalta kapitalet.

Ett argument mot flytträtt som förs fram är att det riskerar att leda till att de aktörer som är verksamma inom rådgivning och försäljning av försäkringar – med möjligheten att erhålla provisioner av det mottagande försäkringsföretaget – och säljare hos mottagande försäkringsföretag kan få ett ökat incitament att uppmana försäkringstagare att flytta sitt sparande. En felaktigt utformad och sedan implementerad flytträtt skulle riskera att bidra till att pensionerna blir mindre. Reglerna har då blivit kontraproduktiva.

Man skulle kunna hävda att säljare och rådgivare i allmänhet strävar efter att så många som möjligt ska välja det egna företaget, oavsett om provisioner betalas ut eller inte. Detta kan vara ett problem för den enskilde försäkringstagaren, till exempel om han eller hon utan att vara medveten om det, efter flytten får en sämre försäkringslösning för samma premier eller får betala högre premier för samma försäkringslösning. Här kommer framförallt bankdistributionen med möjligheten till kopplade erbjudanden att vara ett område som kräver särskild vaksamhet. Förekomsten av större sparkapital som kan överföras momentant skapar ekonomisk bärkraft för marknadsansträngningar.

Finansinspektionen redogör i sin rapport om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag (Fi 2006:16) för att det finns ett samband mellan risken för en provisionsdriven flyttkarusell och storleken på provisionerna för förmedling av pensionsförsäkring, som i många fall är höga. I sin analys menar Finansinspektionen att en orsak till de höga nivåerna kan vara just att flytträtt i många fall saknas. Om flytt tilläts i större utsträckning skulle det i förlängningen

kunna innebära att företag får minskade incitament att betala förmedlare höga provisioner då det finns en risk för att kunder hinner flytta innan provisionerna är fullt återbetalda. Utifrån Finansinspektionens resonemang skulle ökade möjligheter för försäkringstagarna att flytta kunna innebära att provisionsnivåerna minskar. Det minskar risken för att förmedlare manar konsumenter till flytt som ett sätt att öka de egna intäkterna.

Ett alternativt sätt att betrakta problematiken utgår från att kostnaderna omfördelas mellan distributör och försäkringsgivare. Förmedlarna kan komma att ta en större andel av de totala avgifterna. Vår bedömning är att konkurrensen mellan förmedlarna kommer att flytta vinsterna ut i konsumentledet. Samtidigt kommer flytträtten att orsaka en prispress på förvaltningsavgifterna. Vi ser möjlighet till både en omfördelning av vinster och en sänkning av förvaltningsavgifterna. Inom det ömsesidiga området kan dock distributionskostnadernas andel av totalkostnaderna komma att öka eftersom några vinster ej finns att fördela mellan distribution och produktion, allt överskott tillhör försäkringstagarna.

3.3.3 Rådgivarens roll och ansvar

De regler som finns avseende rådgivning och förmedling har stor betydelse för flytträtten. En försäkringsförmedlare ska iakttä god försäkringsförmedlingssed och med tillbörlig omsorg ta till vara kundens intressen.¹³ I regelverken finns krav på att rådgivningen ska vara anpassad till den enskilde konsumentens förutsättningar och behov. Det ställs också krav på att rådgivaren ska avråda konsumenten från att företa åtgärder som inte är lämpliga med hänsyn till personens behov, ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter.

Rådgivaren är också skadeståndsskyldig för vårdslös rådgivning men kan också vara det mot försäkringsgivaren. Finansinspektionen ansvarar för tillsynen på området. Eventuella problem avseende rådgivning och förmedling som finns eller som skulle kunna uppkomma med utökade flyttmöjligheter bör därmed hanteras inom ramen för den lagstiftning och tillsyn som finns på området. Det är dock viktigt att betona att den ekonomiska skadan av tveksam rådgivning och förmedling vid försäkringssparande ofta kan komma lång tid efter det att rådgivningen eller förmedlingen ägt rum. Det kan då vara svårt för konsumenten att se kopplingen mellan ett sämre utfall och rådgivning som skett långt tidigare. Vi vill här också uppmärksamma att samtliga slag av förmedlare kommer att lyda under ett gemensamt regelverk efter den pågående revideringen av förmedlingsdirektivet. Även säljare hos försäkringsbolagen kommer därefter att ha att iakttä "God försäkringsförmedlingssed".

Det finns i sammanhanget skäl att lyfta fram det arbetet som pågår avseende förmedlare och provisionsbaserad försäkringsförmedling inom ramen för Finansinspektionens tillsyn. Inspektionen har tidigare under 2011 också rekommenderat regeringen att införa provisionsförbud då man anser att dagens ersättningsmodeller, där förmedlaren inte tar betalt av kunden utan i stället får ersättning ur den förmedlade produkten i form av provisioner, skapar intresse-

konflikter som till stor del ligger till grund för de problem som finns på förmedlarmarknaden. Regeringen har meddelat att frågan om provisionsbaserade ersättningsmodeller och de intressekonflikter som dessa kan skapa kommer att tas om hand inom ramen för införandet av dels nya EU-regler om investeringsprodukter, dels ändrade regler med anledning av kommissionens översyn av försäkringsförmedlingsdirektivet.

3.3.4 Kollektiva överskott

I den här rapporten avser vi inte att i detalj belysa alla de olika tekniska frågor som kan finnas vid införandet av en flytträtt av pensionskapital med retroaktiv verkan. En av dessa frågor är flytt av så kallade traditionella försäkringar, som i huvudsak består av en livförsäkring med någon form av garanterad ränta och där gemensamma kollektiva överskott som inte är garanterade kan utgå som ett tillskott till den enskilde försäkringen. Detta tillskott fördelas av försäkringsbolaget enligt olika fastställda överskottsprinciper.

Då dessa kollektiva överskott inte är garanterade, har försäkringsbolagen kunnat investera dessa på ett friare sätt, och därmed ökat det finansiella risktagandet, som därmed inneburit möjlighet till en högre avkastning. En flytträtt av traditionella försäkringar förutsätter ett större inslag av individualiserade konton, som i Norge. Den lösning som man kommer med här, får inte försämrats för de kvarvarande försäkringstagarna och ska därmed beakta hur det kollektiva överskottet ska hanteras.

I en rapport från Finansinspektionen¹⁴ lyfter man bland annat en utmaning som återfinns i bolag där pensionstagarna genom sitt kapital bär verksamhetens risker trots att de, till skillnad från ledning och styrelsen, saknar insyn och inflytande över beslut som fattas. Målet här är att ledning och styrelse ska hantera pensionstagarnas kapital enbart med hänsyn till risktagarnas - det vill säga spararnas - intressen.

3.3.5 Retroaktiv lagstiftning

Ett centralt argument mot att införa tvingande bestämmelser om flytträtt är att det skulle innebära ett ingrepp i avtalsfriheten, inte minst om en sådan rätt skulle gälla även för redan ingångna avtal. Detta är ett av argumenten mot införandet av en lagstadgad flytträtt (se prop. 1998/99:87 s. 326 och 327) som framfördes vid 1999 års försäkringsrörelsereform.

I svensk rätt finns inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena.

Trots konstaterandet ovan har det i flera sammanhang uttalats att försiktighet är påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan och att sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas på det förmögenhetsrättsliga området. Det krävs tungt vägande skäl för att motivera avsteg från den grundsatsen. Lagstiftaren måste därför noggrant pröva sådana frågor och sträva efter den lösning på problemen som bäst tillgodoser såväl enskilda personers och företags rättsskydd som samhällsintresset för ett avsteg.

¹³Se 5 kap. 4 § lagen (2005:405) om försäkringsförmedling. Kravet gäller än så länge inte bolagens säljare men de kommer att innefattas i kraven genom den pågående revideringen av förmedlingsdirektivet. I den mån reglerna i lagen (2003:862) om finansiell rådgivning rådgivningslagen är strängare, gäller även dessa för försäkringsförmedlingen och för bolagens säljare.
¹⁴Pensionsmarknad i förändring, ITP-upphandlingen, Finansinspektionen Rapport 2008:17

”I svensk rätt finns inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena.”

Det är i detta fall fråga om en avvägning mellan konsumentintresset och avtalsrätten. Dessutom har flertalet försäkringsavtal inte reglerat flytträtten eftersom saken varit en icke-fråga på grund av skattelagstiftningens tidigare utformning. Saken hade annars varit en konkurrensfråga och marknaden skulle tvingat fram flytträtten. En lagreglering kommer därför att verka utfyllande i flertalet fall.

Bedömningen är att det finns ett starkt konsumentskyddsintresse av att kunna flytta sitt försäkringssparande. Som skäl för en retroaktiv tillämpning i detta fall är det därför naturligt att hävda att det ur konsumentens synpunkt är av vikt att alla försäkringstagare med redan gällande avtal erbjuds samma valfrihet som vid nyteckning. Detta eftersom det är fråga om långa avtalstider och flytträtten är begränsad, särskilt när det gäller avtal tecknade före år 2000 (för dessa gäller skälighetsprincipen om den inte avtalats bort). Rättvisan mellan sparare kräver att flytträttsreglerna är desamma. Det är särskilt viktigt i ömsesidiga verksamheter där ju annars de sparare som tillhandahåller de huvudsakliga riskmedlen inte skulle ha flytträtt under det att de nya spararna, som begagnar riskmedlen, skulle ha sådan. Den mindre bidragsgivaren skulle ha det större utbytet av systemet om flytträtten enbart gällde för nytecknade avtal, en ohållbar situation.

Mot skälen för flytträtt måste dock ställas båda parternas intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas. I frågan om flytträttens eventuella ingrepp i avtalsfriheten måste utgångspunkten vara att förbudet mot flytt av försäkrings-sparande inte är en konsekvens av villkor i försäkringsavtalet utan en följd av de begränsningar som fanns i lagstiftningen.

Försäkringstagarna hade före 2000 helt enkelt inte någon möjlighet att kräva att flytträtt skrevs in i avtalet, eftersom

den skatterättsliga lagstiftningen i realiteten förhindrade en sådan flytt. Det betyder att ett införande av en lagstadgad retroaktiv flytträtt inte kan ses som ett direkt ingrepp i avtalsfriheten, då det med anledning av lagstiftningen på området inte tidigare funnits någon reell valfrihet på området. Konsekvensen av en sådan åtgärd är dock att gällande försäkringsavtal får ett nytt innehåll. En retroaktiv flytträtt som formuleras som en ovillkorlig rätt för försäkringstagaren att få sin försäkring återköpt, kan däremot sägas vara ett direkt ingrepp i den princip om avtalsfrihet som generellt råder.

Avtalsfriheten är en civilrättslig huvudprincip och en utgångspunkt är att värna friheten för var och en att själv kunna bestämma om avtal ska ingås, med vem avtalet ska ingås och vilket innehåll det ska ha. Avtalsfriheten är dock inte absolut, utan inskränkningar finns framför allt där lagstiftaren anser att parterna eller tredje man skulle kunna ta skada av att sluta ett avtal med vissa villkor.

Frågan om en obligatorisk flytträtt är befogad bör därmed utgå från en analys kring vilka inskränkningar i avtalsfriheten på försäkringsområdet som kan behövas för att skydda den svagare avtalsparten, i detta fall försäkringstagaren.

Här kan också nämnas att flytträtt för nya försäkringsavtal är obligatorisk från 2007. Det har dessutom varit självklart i de flesta upphandlingar som skett de senaste åren. Till och med försäkringsgivare som vägrar sina gamla kunder flytträtt har medgett sådan vid upphandling till kollektivavtal, en diskriminering av vissa sparare och privilegiering av andra. Det framstår som att de ömsesidiga bolagen inte anser flytträtten utgöra ett problem eftersom de medgett sådan för kollektivavtalen utan inskränkning.

4. Förslag till åtgärder för att optimera flytträtten

Summering av förslag till åtgärder för att optimera flytträtten

- En "bra" flytträtt förutsätter en så långtgående flytträtt som möjligt för alla, såväl individuella som tjänstepensioner som är aktiva eller i fribrev.
- För att den enskilde ska kunna investera i kvalificerad pensionsrådgivning som inte är bunden till ett försäkringsbolag skulle ett RÅD-avdrag kunna inrättas.
- Branschen måste återta sin roll som en auktoritet och kvalitetssäkrare genom att tillsätta en pensionsombudsman samt utveckla en gemensamt gällande branschsed avseende flytträtt till vägledning för marknadens aktörer.
- Tekniska hinder måste minimeras, till exempel genom en automatisk överföring av förfoganderätten av företagsägda pensionsförsäkringar till den enskilde när de träder i fribrev.
- Tjänstepensionsmarknadens funktionssätt måste utvecklas, bland annat genom att arbetsmarknadernas parter utvecklar sina avtal, så att deras medlemmar bättre än idag kan ha en sammanhållen och tydlig pensionsituation.

För aktörer inom pensionssparande är detta stora och i vissa fall verksamhetsgenomgripande frågor. Vår bedömning är att flytträtten på sikt kommer att få genomgripande konsekvenser för branschen, i form av bättre produkter, lägre avgifter och anpassad service. Det kommer också utveckla pensionsbranschens funktionssätt på flera områden, då investeringar i nya IT-system, utveckling av nya rådgivningstjänster och nya aktörer kommer att kunna etablera nya lösningar. Så ur ett övergripande perspektiv så är ökad flytträtt en nyttig och hälsosam utveckling för framförallt pensionsspararen, företagen och avtalsparterna men även för försäkringsbolagen.

Danicas utgångspunkt är att flytträtt i sig är en bra rättighet. Det är en möjlighet som bör gälla för allt pensionssparande, möjligen med undantag för aktiva förmånsbaserade pensionsavtal, där den enskilde inte står någon risk. Möjligen bör det för dessa finnas större frihet för arbetsgivare att välja finansieringslösning och därmed också försäkringsbolag. De förmånsbaserade pensionsavtal som är i fribrev kan och bör också omfattas av flytträtten. En fri flytträtt skapar också enligt vårt synsätt en bättre fungerande marknad, effektivare system och bättre pensionsprodukter. Det ger dessutom pensionsspararen en bättre förutsättning att optimera sitt totala pensionssparande, och därmed maximera effekten av sitt pensionskapital. Vi är också av den uppfattningen att en flytt av sitt pensionskapital inte alltid är en bra åtgärd, och därför ska värderas noga i varje enskilt fall. Dessutom tror vi att det finns skäl att skydda konsumenten från dåliga råd som leder till felaktiga åtgärder och istället skapa en förutsättning för riktiga beslut.

Vi vill därför föreslå ett antal åtgärder som vi tror kan bidra till en bättre pensionsmarknad, bättre flytträtt och bättre översikt och insikt för den enskilde pensionsspararen.

4.1 Förutsättningar för en enkel och "bra" flytträtt

- Vi föreslår att en fri flytträtt införs för alla försäkringar, såväl individuella som tjänstepensioner i fribrev. Detta möjliggör

en sammanslagning av en enskild sparares pensionsförsäkringar till ett avtal. Detta minskar de negativa effekterna av bland annat fasta avgifter och en fragmenterad pensionsstruktur i vilket kapitalet är utspritt på många och ibland mycket små fribrev. Genom sammanslagningen skapas en verklig möjlighet för pensionsspararen att skaffa sig skalfördelar i en sammanhållen och optimerad pensionsituation.

- För de traditionella försäkringarna föreslår vi att det ska vara möjligt att aktivt avstå från flytträtt i försäkringsavtalet. Genom att aktivt göra detta, kan varje pensionssparare säkerställa att han eller hon är kvar i en pensionslösning med kollektiva medel, och därmed aktivt kan välja den typen av förvaltning. Dessa avtal bör eventuellt trots detta beläggas med en flyttmöjlighet till exempel var tionde år, i det fall att något ändå inträffat som gör att en flytt kan anses lämplig eller nödvändig.

- Inför krav på automatisk avisering till försäkringstagare som har avtal som varit inaktiva de senaste tre åren. Detta skulle kunna ske genom föreskrift i FRL.

- För fribrev med ett pensionskapital på upp till tre prisbasbelopp, föreslår vi att en fri och omedelbar flytträtt ska erbjudas till en angiven och lägsta möjliga flyttkostnad. I dagsläget finns en rätt till återköp.¹⁵ Vårt förslag utgår från denna princip, men utvidgar den att omfatta större försäkringskapital och ska innebära en rätt att flytta pensionskapitalet till annat försäkringsavtal. Den enskilde ska antas ha pensionssparande hos annan försäkringsgivare och därför informeras om de fasta kostnader som årligen belastar fribrevet, samt fördelen med ett mer samlat pensionskapital, genom en informations- och åtgärdsföreskrift i FRL. Utfästelser av förmånsbaserade pensioner som är i fribrev, ska kunna flyttas till annan pensionsförsäkring.

4.2 Det är viktigt med kvalificerad rådgivning

- Vår bedömning är att den tilltagande komplexiteten inom

¹⁵Det tekniska återköpsvärdet (Trad Liv) eller fondvärdet (Fondförs) är under 30 procent av prisbasbeloppet. Det tekniska återköpsvärdet (Trad Liv) eller fondvärdet (Fondförs) är under ett prisbasbelopp och ingen premie har betalats de senaste 10 åren, vidare får det inte finnas oåterkallelig förmånstagare insatt.

pensionsområdet kommer att innebära ett större inslag och behov av information, kunskap och rådgivning. Flytträttens utvidgning kommer att ytterligare tydliggöra detta. För att undvika att flytträtten blir en plats för säljdrivna "pensionsflyttar" baserad på dålig eller felaktig information föreslår vi att rådgivarnas roll och ansvar stärks. För att undvika felaktiga åtgärder måste en pensionsflytt baseras på en riktig analys och relevant information.

Detta kan endast ske genom att skapa incitament till de enskilda att skaffa sig mer kunskap samtidigt som det skapas förutsättningar att erbjuda relevant rådgivning. Vårt förslag är att man inför ett rådgivningsavdrag (RÅD-avdrag), där privatpersoner kan göra avdrag för rådgivningstjänster. En förutsättning ska vara att rådgivaren är en certifierad finansiell rådgivare och att denne inte får ersättning av ett försäkringsbolag för att genomföra pensionsflytt. Rådgivaren ska omfattas av lagen om finansiell rådgivning.

Villkoren för RÅD-avdraget skulle kunna följa det som gäller för t ex ROT- och RUT-avdragen. Pensionsspararen bör dock kunna välja mellan en ersättning som faktureras och ger rätt till ett RÅD-avdrag eller att samma ersättning belastas försäkringsavtalet. Detta för att ge alla, oavsett ekonomiska förutsättningar, möjlighet att "köpa" kvalificerad rådgivning och få en transparent prissättning. Försäkringsbolagen bör kunna erbjuda olika belastningsalternativ, allt i syfte att öka och vidmakthålla konkurrensen.

- Att flytta sina pensioner kan vara ett ekonomiskt betydelsefullt beslut, där alla konsekvenser och effekter inte alltid är överblickbara för den enskilde. Samtidigt ger möjligheten att flytta från gamla, dåliga och irrelevanta pensionsprodukter pensionsspararen en chans att spara kostnader och förbättra den totala pensionssituationen. För att undvika att en flytt av sitt pensionskapital ska vara för definitiv och därmed skapa onödiga trösklar, föreslår vi en möjlighet för den enskilde att ångra sig, detta genom att införa en ångerrätt på samma sätt som gäller på andra områden som till exempel telefonförsäljning, konsumentköp etc. enligt gängse konsumentskydd även för flytt av pensionsförsäkringar. I pensionsförsäkrings-sammanhang kan det innebära att det ska finnas ett efterskydd en viss period efter genomförd flytt, som ger spararen rätt att återinträda i samma typ av försäkring, men med det pensionskapital som finns vid ångertillfället.

4.3 Branschen som auktoritet och kvalitetssäkrare

- I samband med att flytträtten utvidgas, föreslår vi att branschen instiftar ett självständigt och genom branschen finansierat rådgivningsinstitut. Detta skulle kunna ske i samarbete med SFM. Rådgivningsinstitutet ska erbjuda vägledning, stöd och även möjlighet till en omprövning av flyttar som uppenbarligen är felaktiga eller som inte har tagit hänsyn till rimliga faktorer i samband med flytten av ett pensionsavtal.

- Att utveckla en branschsed avseende flytträtt, som branschens aktörer förbinder sig att följa. Grunden för denna ska vara att säkerställa en enkel och tydlig flyttprocess. Det föreslår vi ska innefatta standardiserad dokumentation, fastställd maxtid för flytt och att flytt kan ske genom fullmakt. På samma sätt som bankerna utvecklade sina "Bankgemensamma rutiner för bankbyte" i november 2009, föreslår vi att försäkringsbranschen utvecklar samma enkla rutiner, med gemensam

rutin, baserad på en blankett som bankernas "Formulär 64 Avslut av konto". Samtidigt föreslår vi att, på samma sätt som i banksektorn, att det är det övertagande försäkringsbolaget och den enskildes rådgivare som genom fullmakt ska processa och genomföra flytten. Syftet är att skapa en för spararen enkel process, som ska baseras på en analys och utredning om de individuella förutsättningarna för en flytt.

4.4 Ta bort "tekniska hinder"

- Tjänstepensioner i fribrev ska kunna flyttas eller slås ihop utan godkännande från gammal arbetsgivare för att optimera pensionskapitalet. Detta kan lösas genom att skapa automatisk överföring av förfoganderätten av företagsägda pensionsförsäkringar till den enskilde när de träder i fribrev eller inte har haft inbetalningar av premier på en viss tid, till exempel två år.

4.5 Utveckling av tjänstepensionsmarknadens funktionssätt

- Flytträtten är framförallt viktig för att få en sammanhållen och tydlig pensionssituation. Det är särskilt angeläget att skapa förutsättningar där de olika avtalsområdenas parter utformar pensionslösningar som kommunicerar med varandra, det vill säga att man som enskild person kan flytta med eller flytta ihop sin pension från en anställning när man både byter arbetsgivare och avtalsområde. Detta förutsätter en modell där de olika avtalsområdena har en inkluderande metod för de olika avtalsområdenas pensionslösningar.

- Vårt råd till förhandlingsparterna är att skyndsamt införa en avtalsöverskridande rätt, men inte en skyldighet, att flytta med sig pensionskapitalet från ett avtalsområde till sitt nya och fortsätta erhålla premier till denna lösning. Detta oavsett om den enskildes försäkringsbolag finns med som valbart alternativ eller inte i det nya pensions-systemet. För att säkerställa att man tar in pensionslösningar som är av rimlig kvalitet, föreslår vi att de olika avtalsområdenas parter enas om vissa minimikrav avseende produkt, pris och andra eventuella grundkrav, som till exempel minsta fondutbud, administrativa rutiner och tekniska förutsättningar. Dessa bör vara gemensamma för alla avtalsområden och vara inkluderande i sin karaktär.

- Ytterligare ett råd till arbetsmarknadens parter är att utveckla sina avtal, så att deras medlemmar och företagens anställda bättre än idag kan ha en sammanhållen och tydlig pensionssituation. De kollektivavtalssystem som finns måste medge att icke aktiva försäkringstagare och fribrev kan flytta med sitt kapital till nya arbetsgivarens pensionsystem på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt. Vi föreslår flytträttsutredningen att införa vissa kvantitativa regler avseende tid och principer för pris för en flytt av tjänstepensionskapital till det system som ny arbetsgivare använder sig av. Finansinspektionen skulle varje år kunna fastställa ett högsta pris för flytt.

- I samband med pensioneringstidpunkten, föreslår vi att pensionsspararen ska kunna samordna alla sina fribrev och pensionsavtal hos ett försäkringsbolag oavsett vilket pensionsystem eller avtalsområdet personen varit verksam i. Detta kan utveckla nya tjänster och produkter inom utbetalningsområdet, som bättre möter den enskildes behov vid pensionstillfället.

5. Bilagor

Bilaga A – De olika pensionssystemen

A.1 Kollektivavtalade tjänstepensioner

Pensionsförmånerna för tjänstepensioner grundas antingen på ett kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter eller på ett individuellt avtal mellan arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren. Enligt 20 kap. 1 § första stycket FAL är en kollektivavtalsgrundad försäkring en personförsäkring som:

1. tecknas av arbetsgivare för att ge skydd åt anställda,
2. meddelas enligt ett i försäkringsvillkoren angivet kollektivavtal som slutits mellan en arbetsgivarorganisation eller en enskild arbetsgivare och en arbetstagarorganisation, och
3. tecknas hos ett försäkringsbolag eller en tjänstepensionskassa enligt kollektivavtalet.

I samband med att en arbetsgivare blir medlem i en arbetsgivarorganisation eller tecknar ett kollektivavtal direkt med ett fackförbund ska arbetsgivaren samtidigt teckna en tjänstepension enligt kollektivavtalet. Vilken försäkringsgivare som kan förmedla tjänstepensionen kan finnas utpekad i kollektivavtalet. Försäkringsgivarna kan också vara upphandlade av avtalsparterna. I detta fall åligger det den anställde att göra ett val mellan angivna försäkringsgivare. I båda fallen är dock arbetsgivaren försäkringstagare.

Inom flera kollektivavtalsområden medges idag flytt av avgiftsbestämd kollektivavtalad pension mellan såväl olika försäkringsgivare som olika förvaltningsformer. Flytträtten innebär att den försäkrade har möjlighet att flytta det totala fondandelsvärdet i en fondförsäkring eller det aktuella pensionskapitalet i en traditionell försäkring.

Inom de avtalsområden där flytt medges begränsas flyttmöjligheten till de av kollektivavtalsparterna valda försäkringsföretagen. Kollektivavtalsparternas upphandling görs utifrån vissa villkor som företagen ska uppfylla. Ett centralt villkor är de avgifter som företaget tar ut för tjänstepensioner. De senaste årens upphandlingar på vissa avtalsområden har bidragit till att produktutbudet förändrats. Samtidigt har avgiftssänkningar genomförts för såväl traditionell försäkring som fondförsäkring jämfört med de produkter som tidigare erbjöds inom respektive avtalsområde.

Kollektivavtalade försäkringar

Kollektivavtalade försäkringar meddelas enligt villkor som följer av ett kollektivavtal och kan i första hand ses som en anställningsförmån för de försäkrade. Försäkringsföretaget ger visserligen ett underlag för avtalet men de avgörande förhandlingarna förs ofta mellan arbetsgivar- och arbets-

tagarorganisationerna. Information till försäkringstagare och försäkrade sker såväl genom de avtalsslutande organisationerna och administrationsbolagen, som genom försäkringsföretaget. Deras konstruktion och tillkomstsätt avviker således från privat försäkring.

Med hänvisning till ovanstående, och då kollektivavtalade försäkringar tillkommer under medverkan av de försäkrades egna organisationer, kommer lagstiftaren antagligen att anse att behovet av skydd för de försäkrade är mindre för den här försäkringsformen. Detta har varit det huvudsakliga skälet till att lagstiftaren på försäkringsavtalsrättens område har infört särskilda, och i huvudsak dispositiva regler, för kollektivavtalade försäkringar.

Detta gör att det är troligt att kollektivavtalsbestämda pensioner undantas lagstiftningen, varvid denna kommer att bli konkurrensvidande; vissa försäkringsgivare riskerar att tappa kapital till kollektivavtalsområdet utan möjlighet att ackvirera sådan från kollektivavtalsområdet.

Förmånsbestämda tjänstepensioner

För förmånsbestämda tjänstepensioner står arbetsgivaren risken för dels avkastningen på det inbetalade kapitalet, dels försäkringsföretagets drifts- och förvaltningskostnadsutveckling. Parallellt med detta är arbetsgivaren också ytterst ansvarig för att den anställde erhåller de utlovade pensionsförmånerna. En obligatorisk flytträtt för den anställde skulle därmed kunna innebära stora konsekvenser för arbetsgivaren.

Då förmånen redan är fastställd vid avtalstidpunkten skulle, för att den anställde ska erhålla samma pensionsförmåner, det nya avtalet vara helt identiskt med det gamla. Att pensionsförmånen redan är kända vid avtalstidpunkten samt att arbetstagaren inte i samma utsträckning är utlämnad till och beroende av hur försäkringsföretaget placerar kapitalet och i övrigt bedriver sin verksamhet, är faktorer som kommer att påverka analysen av konsumentintresset av flytträtt inom denna typ av försäkring. Det är mindre troligt att flyttreglerna överhuvudtaget kommer att ta sikte på förmånsbestämda pensioner. Dessa kan ju vara frivilliga, frågan är om reglerna kommer att träffa sådana?

När det gäller kollektivavtalet och flytträtten finns det skäl att skilja mellan dels förmåns- och premiebestämda pensioner, dels aktiva och fribrevsinnehav, samt mellan pensionärer och andra icke medlemmar i den fackliga organisationen.

Vad gäller kollektivt avtalad pension företräds försäkringstagaren av en arbetstagarorganisation i förhandlingarna kring utformningen av försäkringen och dess villkor. Det anses därmed säkerställa att de försäkrades intressen tillvaratas i

tillräckligt hög grad för att motivera undantag från kravet på att låta den enskilde både fritt välja och fritt flytta mellan försäkringslösningar och försäkringsgivare.

A.2 Tjänstemän i privat sektor: (ITP-planen)

Tjänstemannaavtalet mellan Svenskt Näringsliv och PTK om en ny ITP-plan trädde i kraft 2007. Planen innehåller två avdelningar, den premiebestämda ITP 1 och den förmånsbestämda ITP 2. ITP står för industrins och handelns tilläggspension. För ITP 1, som gäller för tjänstemän födda 1979 eller senare, börjar tjänstepension inbetalas från 25 års ålder med 4,5 procent av den kontant utbetalda bruttolönen. Om lönen överstiger 7,5 inkomstbasbelopp är premien för den överstigande delen 30 procent. Inom ITP 1 finns fri flytträtt mellan de valda bolagen.

Inom ITP 2 finns också den kompletterande, premiebestämda tjänstepensionen ITPK, som utgör 2 procent av lönen.

A.3 Andra kollektivavtal inom tjänstemannaområdet

Tjänstemannaavtalet mellan Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation och Finansförbundet kallas BTP (Bankernas tjänstepension) och är ett exempel på kollektivavtal utanför ITP-systemet. Det gäller sedan 2002. Det är helt förmånsbestämt och liknar i stort ITP 2.

Försäkringsområdets kollektivavtal, FTP 08 trädde i kraft 2008. FTP 08 har både en premiebestämd avdelning och en förmånsbestämd avdelning.

A.4 Arbetare i privat sektor: (Avtalspension SAF-LO)

Premierna i SAF-LO-avtalet, som gäller sedan 2008, börjar inbetalas från 25 års ålder. Premien är för 2011 4,3 procent upp till 7,5 inkomstbasbelopp och 24 procent därutöver. År 2012 stiger premien till 4,5 procent respektive 30 procent, det vill säga samma nivå som för ITP 1. Det finns inget tak för lönen. Även de företag som saknar kollektivavtal kan ha Avtalspension SAF-LO. Inom avtalet råder fri flytträtt.

A.5 Anställda i kommuner och landsting

Inom kommunsektorn gäller sedan 2006 KAP-KL (Kollektiv-Avtalad Pension). Det finns både en premiebestämd del och en förmånsbestämd del. För den premiebestämda pensionen sker inbetalning från 21 års ålder för lön upp till 30 inkomstbasbelopp.

Premien är 4,5 procent av lönen. Anställda med lön över 7,5 inkomstbasbelopp har dessutom förmånsbestämd pension som tjänas in från 28 års ålder och som har ett tak på 30 inkomstbasbelopp. Mellan 7,5 och 20 inkomstbasbelopp beräknas avsättningarna på att pensionen ska motsvara 55 procent av lönen och mellan 20 och 30 inkomstbasbelopp ska det vara 27,5 procent, med gradvis något högre andel av lönen för dem som är födda 1966 eller tidigare. För hel förmånsbestämd pension krävs 30 års tjänstetid. Flytträtten är inte reglerad i kollektivavtalet och det är upp till varje försäkringsbolag att ta ställning till om man vill erbjuda detta.

A.6 Anställda i statlig sektor

För det statliga området gäller sedan 2003 PA 03. Den premiebestämda består i sin tur av två delar; individuell ålderspension och kompletterande ålderspension; Kåpan. Premiebestämd pension gäller för alla statligt anställda med löner upp till 30 basbelopp. Individuell ålderspension inbetalas 2,5 procent av lönen och för kompletterande ålderspension 2 procent. För lön utöver 7,5 inkomstbasbelopp, upp till ett tak på 30 inkomstbasbelopp finns det en förmånsbestämd pension, som räknas från 28 års ålder.

Flytträtten är inte reglerad i kollektivavtalet och det är upp till varje försäkringsbolag att ta ställning till om man vill erbjuda detta.

A.7 Anställda i Kooperationen och folkrörelseägda företag

Inom Kooperationen finns ett flertal olika pensionslösningar. Här beskrivs endast avtalet som slutits mellan Arbetsgivarföreningen KFO och PTK och avtalet mellan KFO och LO. För tjänstemännen gäller sedan 2009 förmånsbestämd KTP 2, Kooperationens tilläggspension, eller premiebestämd ITP i (även kallat KTP i). För arbetare heter pensionen KAP, Kooperationens avtalspension, ursprungligen ingånget 1997.

KTP 2 är förmånsbestämd och gäller för de som är födda 1980 eller tidigare och räknas från 28 års ålder. För hel pension gäller 30 års tjänstetid. För KTP 2 garanteras i pension en viss andel av den vid pensioneringen gällande årslönen (med vissa begränsningsregler för de sista åren) upp till ett tak på 30 inkomstbasbelopp. Upp till 7,5 inkomstbasbelopp är det 10 procent, upp till 20 inkomstbasbelopp är det 65 procent och upp till taket på 30 inkomstbasbelopp är det 32,5 procent som garanteras. Kompletteringspensionen KTPK (KTPK-egenpension) på 2,25 procent tillkommer (ska sänkas till 2 procent från 2012). För de som är födda 1981 eller senare gäller ITP 1.

Regler om flytträtt ska säkerställa en konkurrensneutralitet på försäkringsmarknaden. För att inte gynna vissa företag framför andra bör förslaget så långt det är möjligt vara neutralt med avseende på dels olika företagsformer, dels olika former av försäkringssparande.

För att säkerställa ett gott konsumentskydd bör vidare försäkringstagare, oavsett tidpunkten för tecknandet av försäkringsavtalet, omfattas av likalydande regler om flytträtt. Utgångspunkten är därmed att retroaktiva och framåtverkande regler i möjligaste mån ska anpassas till varandra.

Bilaga B – De olika förvaltningsformerna

B.1 Tjänstemän i privat sektor: ITP-planen

Den premiebestämda ITP i ITP 1 ger tjänstemän valmöjligheter vad avser förvaltningen. Minst 50 procent av premien måste alltid placeras i en traditionell pensionsförsäkring. Collectum är valcentral och sköter upphandlingen av de valbara försäkringsbolagen. Fem bolag som förvaltar i traditionell försäkring utses, liksom fem bolag med fondförsäkring. De fem fondförvaltarna erbjuder många olika fonder för att säkerställa stor valfrihet för pensionsspararna. Det finns möjlighet att göra omval och flytta mellan valbara bolag.

För den som inte väljer, placeras premierna i en traditionell pensionsförsäkring i Alecta. Det finns också en möjlighet för ett företag att förvalta ITP 1 i egen regi genom avsättning i pensionsstiftelse med kreditförsäkring.

ITP 2 är förmånsbestämd och gäller för tjänstemän födda 1978 och tidigare. De insatta beloppen i ITP 2 förvaltas av Alecta (eller skuldförs i företagets balansräkning eller sätts av till en pensionsstiftelse). Dock infördes redan 1977 en premiebestämd del, ITPK, på 2 procent av lönen. 1990 blev det bestämt att det skulle finnas möjlighet att välja förvaltare för ITPK-avsättningarna. De förvaltare som kan väljas är desamma som utsetts inom ITP 1.

Om inget aktivt val görs placeras pengarna i en traditionell pensionsförsäkring Alecta. Omval är möjligt inom och mellan valbara bolag, liksom flytt av intjänat kapital. Arkitekter och ingenjörer i teknikkonsultsektorn omfattas av avtalet mellan Svenskt Näringsliv och PTK, men det är avtalat att den förmånsbestämda ITP 2 (men inte ITP 1 och ITPK) förvaltas av AI Pension.

B.2 Tjänstemän i privat sektor: (Alternativ ITP (»tjotaggarlösning«))

Den arbetstagare som är född 1978 eller tidigare, som har ITP 2 och som tjänar mer än 10 inkomstbasbelopp kan komma överens med sin arbetsgivare om att de lönedelar som överstiger 7,5 inkomstbasbelopp (men högst 30 inkomstbasbelopp, som är taket i ITP 2) bryts ut ur det förmånsbestämda systemet. Arbetstagaren kan då själv välja att placera dessa pengar i fonder eller i traditionell försäkring. Arbetstagaren avgör själv hos vilken förvaltare pengarna ska placeras, men arbetsgivaren kan ha restriktioner på antalet valbara bolag, ofta tillåts bara ett eller två bolag.

B.3 Tjänstemän i privat sektor: (Byte från ITP 2 till ITP 1)

Den arbetstagare som är född 1978 eller tidigare och har ITP 2, eller som tidigare har övergått till Alternativ ITP, och tjänar mer än 10 inkomstbasbelopp kan komma överens med sin arbetsgivare om att helt omfattas av ITP 1, det vill säga hela inkomsten (således även lön som överstiger 30 inkomstbasbelopp) går över till ett premiebestämt system. Om det är inom ramen för kollektivavtalet mellan Svenskt Näringsliv och PTK gäller då samma placeringsregler som för övriga som omfattas av ITP 1.

B.4 Tjänstemän i privat sektor: (Andra kollektivavtal)

Flera branscher och sektorer tillämpar ITP-liknande pensionsavtal i sina kollektivavtal, såsom mediebranschen, bank- och finanssektorn, försäkringsbolag med flera.

För till exempel Journalistförbundets medlemmar avgör arbetsgivaren om det är Alecta eller PP Pension som ska förvalta pensionerna. Har företaget försäkringen i Alecta gäller det upplägg som bestämts av Svenskt Näringsliv och PTK. Men om företaget har försäkringen i PP Pension är det annorlunda. För ITP 1 gäller att 50 procent av premierna alltid placeras i PP Pensions traditionella försäkring. För övriga 50 procent kan val göras bland de fonder som PP Pension erbjuder eller av PP Pensions traditionella försäkring. Väljer man inte får man PP Pension 50/50, vilket innebär att 50 procent placeras i PP Pensions traditionella försäkring och 50 procent i PP Pensions Aktiv Förvaltning, en aktiefond.

För ITP 2 sker förvaltningen i PP Pensions traditionella försäkring, medan ITPK-valet görs bland de försäkringsbolag som Collectum upphandlat för ITP 1 och PP Pension, som kan väljas både för traditionell försäkring och fondförsäkring. PP Pensions traditionella försäkring med återbetalningsskydd utgör ickevalsalternativet. Omval kan göras, men det finns ingen flytträtt.

Inom banktjänstemannaområdet tryggas de förmånsbestämda pensionerna i regel av stiftelser eller genom försäkring i till exempel Pensionskassan SHB, Sparinstitutens Pensionskassa (SPK) och SPP.

För den premiebestämda delen, BTPK, kan val göras mellan traditionell försäkring och fondförsäkring. Men valmöjligheterna varierar mycket mellan banker och andra finansinstitut. I vissa fall kan endast det egna bolaget väljas. Bliwa är valcentral för anställda i de företag som valt SPK och SPP som pensionsförvaltare.

För den premiebestämda delen i försäkringsbranschen, FTP 1, måste 50 procent placeras i traditionell försäkring medan övriga 50 procent kan placeras i antingen traditionell försäkring eller fondförsäkring. Fora är valcentral som har upphandlat fyra pensionsförvaltare för traditionell försäkring och fyra för fondförsäkring. Den förmånsbestämda delen i försäkringsbranschens pensionsavtal, FTP 2, tryggas i stiftelser eller pensionsförsäkringar. Flera stora bolag har egna pensionsstiftelser. FTPK fungerar som ITPK, med Fora som valcentral.

Val kan här göras mellan traditionell försäkring och fondförsäkring, och det är samma förvaltare som för FTP 1. Omval för framtida premier och flytt av intjänat kapital kan göras mellan de valbara förvaltarna, både för FTP 1 och FTPK.

B.5 Tjänstemän i privat sektor: (Företag utan kollektivavtal)

Ett exempel på en lösning som ofta tillämpas då ett företag saknar kollektivavtal, men ändå i huvudsak vill följa de regler som Svenskt Näringsliv och PTK förhandlat fram i ITP-planen,

är så kallad Frivillig ITP. Företaget tecknar ett avtal med SPP. För premiebestämd Frivillig ITP är Bliwa valcentral. Val kan göras mellan traditionell försäkring och fondförsäkring i SPP. Hela beloppet kan, om så önskas, placeras i fondförsäkring. Om inget val görs hamnar pengarna i en traditionell försäkring utan återbetalningsskydd hos SPP. Förmånsbestämd Frivillig ITP förvaltas av SPP. Bliwa är även valcentral för Frivillig ITPK, men sådan kan inte längre nytecknas.

B.6 Arbetare i privat sektor: Avtalspension SAF-LO

Arbetstagaren kan välja sparform, traditionell försäkring eller fondförsäkring, och ett försäkringsbolag. Om man inte väljer placeras premierna i en traditionell pensionsförsäkring, utan återbetalningsskydd och familjeskydd, i AMF. De försäkringsbolag som kan väljas har utsetts för en femårsperiod av valcentralen Fora genom en upphandling. Sex bolag har utsetts för traditionella försäkringslösningar och fem för fondförsäkring. Omval för framtida premier och flytt av kapital kan ske mellan valbara bolag. Det är också möjligt för företag att trygga i egen regi.

B.7 Anställda i kommuner och landsting

För den premiebestämda pensionen kan arbetstagaren välja mellan traditionell försäkring och fondförsäkring (men det är inte möjligt att ha både och) och även välja försäkringsbolag. Det krävs dock att bolaget har tillstånd från Finansinspektionen och att det anmält sitt intresse att vara valbart bolag, således äger ingen upphandling rum. Administrationen kring val sköts till största delen av Pensionsvalet PV. Det finns också två andra

valcentraler, Valcentralen och Electum Pensionstjänst, som konkurrerar om arbetsgivarna inom kommun och landsting. Nio förvaltare finns att välja bland för traditionell försäkring och femton för fondförsäkring.

Om arbetstagaren inte väljer, kommer premierna att sparas i en traditionell försäkring med återbetalningsskydd (som kan väljas bort) i KPA. Att KPA är ickevalsalternativet ingår i avtalet. Omval för placering av framtida premier kan göras en gång om året till något valbart bolag. Även intjänat kapital kan flyttas under förutsättning att bolaget har flytträtt. Flytträtt ingår således inte i pensionsavtalet. Den förmånsbestämda pensionen tryggas genom beskattningsrätten, men det förekommer också att medel sätts av i fonder och försäkringar.

B.8 Anställda i statlig sektor: (PA 03)

För den individuella pensionen kan arbetstagaren välja traditionell försäkring eller fondförsäkring och vilket försäkringsbolag premien ska placeras hos. Nio bolag finns att välja bland för traditionell försäkring och tretton för fondförsäkring. Dessa har anmält intresse av att vara valbara alternativ, således sker ingen upphandling. Statens tjänstepensionsverk är valcentral. Om arbetstagaren inte väljer, hamnar premien hos Kåpan Pensioner i form av en traditionell försäkring med återbetalningsskydd. Omval mellan försäkringsbolag kan göras en gång per år för framtida premier. Tidigare placerade pengar kan flyttas om det valda bolaget har flytträtt. Den kompletterade ålderspensionen på 2 % av lönen ska förvaltas av Kåpan Pensioner, som är en traditionell försäkring.

.....

